

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ

Κωνσταντίνος Ντέλικος

Δικηγόρος Λαρίσης - Μεταπτυχιακός Φοιτητής Νομικής ΔΠΘ

A. Η έννοια της οικουμενικής δικαιοδοσίας στο διεθνές δίκαιο και η ιστορική της εξέλιξη

Η έννοια της οικουμενικής δικαιοδοσίας (στα αγγλικά *universal jurisdiction*, στα γαλλικά *compétence universelle*) αφορά στην άσκηση της ποινικής δικαιοδοσίας από τα δικαστήρια ενός κράτους και σχετίζεται με το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, έναν κλάδο του Διεθνούς Δικαίου ο οποίος τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε σημαντική ανάπτυξη, μετά και τη σύσταση από το ΣΑ του ΟΗΕ του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY) το 1993 και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα (ICTR) το 1994 και μετά βεβαίως την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ICC) με το Καταστατικό της Ρώμης το 1998. Προτού όμως ασχοληθούμε με την οικουμενική δικαιοδοσία, θα ήταν καλό να γίνει πρώτα μια σύντομη αναφορά στον τρόπο άσκησης της ποινικής δικαιοδοσίας από ένα κράτος εν γένει.

Αν ανατρέξει κανείς στο εθνικό, ουσιαστικό και δικονομικό, ποινικό δίκαιο και στην πρακτική των κρατών ανά τον κόσμο θα διαπιστώσει την ύπαρξη πέντε διακριτών αρχών βάσει των οποίων τα δικαστήρια ενός κράτους είναι αρμόδια να επιληφθούν ενός αδικήματος.

Ένα κράτος, λοιπόν, μπορεί να ασκήσει ποινική δικαιοδοσία κατ' αρχάς στην περίπτωση ενός αδικήματος που τελέστηκε εντός των ορίων της επικράτειάς του, σύμφωνα με την αρχή της *εδαφικότητας*. Η αρχή αυτή, ωστόσο δεν είναι απόλυτη, καθώς, όπως έκρινε και το ΔΔΔΔ στην υπόθεση *Lotus* το 1927 «κάθε κράτος μπορεί να υιοθετεί και άλλες βάσεις για την άσκηση της δικαιοδοσίας του, αρκεί αυτές να μην υπερβαίνουν τα όρια εντός των οποίων το διεθνές δίκαιο επιτρέπει στα κράτη να ασκούν την δικαιοδοσία τους»¹. Έτσι λοιπόν ένα κράτος μπορεί επίσης να ασκήσει τη δικαιοδοσία του και στους υπηκόους του που τέλεσαν κάποια άδικη πράξη στην αλλοδαπή, με βάση την αρχή της *ιθαγένειας*, σε αλλοδαπούς για πράξεις που τέλεσαν εκτός των συνόρων του με θύματα όμως υπηκόους του, σύμφωνα με την αρχή της *παθητικής ιθαγένειας* αλλά και σε αλλοδαπούς για αδικήματα που τέλεσαν στο εξωτερικό και επηρεάζουν την ασφάλειά του, βάσει της αρχής της *προστατευτικότητας*.

Υπάρχει τέλος και η αρχή της *οικουμενικότητας*, η άλλως ονομαζόμενη οικουμενική δικαιοδοσία (ο όρος αποδίδεται στον Willard Cowless²), η οποία κατά

1. The case of the SS. Lotus (France v. Turkey), PCIJ Series A, No. 10 (1927), σ. 18-19.

2. W.B. Cowless, Universal Jurisdiction over war Crimes, 33 California Law review (1945), σ. 177-218.

τον κλασικό ορισμό του καθηγητού και μέλους του Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, Donnedieu de Vabres³ συνιστά το δικαίωμα κάθε κράτους να διώκει και να τιμωρεί ορισμένα εγκλήματα, ανεξαρτήτως του τόπου τελέσεώς τους και της εθνικότητας των αυτουργών ή των θυμάτων, με μόνη και αποκλειστική βάση την φύση τους, ως εξαιρετικά επικίνδυνων για το σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Η αρχή της οικουμενικότητας δεν αποτελεί μια δικαιοδική επινόηση των τελευταίων ετών. Αντίθετα, είναι αρκετά παλιά ιδίως στις χώρες του ηπειρωτικού δικαίου, ενώ έχει αναγνωρισθεί και από κλασικούς συγγραφείς, όπως ο Hugo Grotius⁴, ο Vattel, ο Max Huber κ.α. Το αρχικό πεδίο εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας (αν και όχι δίχως αμφισβητήσεις) ήταν η πειρατεία, το δουλεμπόριο και η ληστεία. Η δε δικαιολογητική της βάση ήταν η πάταξη της ατιμωρησίας που απολάμβαναν συχνά οι δράστες των παραπάνω εγκλημάτων, αφού η δραστηριότητά τους εκτεινόταν πέρα από τα εδαφικά όρια κάποιου κράτους (συνήθως στην ανοικτή θάλασσα για τα δύο πρώτα εγκλήματα, ή μεταξύ όμορων κρατών στην περίπτωση του τρίτου), με αποτέλεσμα είτε να μην είναι δυνατή η άσκηση εδαφικής δικαιοδοσίας είτε να προκαλείται ανταγωνισμός μεταξύ διαφόρων κρατών σχετικά με το ποιο θα ασκήσει δικαιοδοσία (το κράτος όπου συνελήφθη ο δράστης, το κράτος της ιθαγένειας ή τα κράτη όπου τέλεσε τις πράξεις).⁵

B. Σύγχρονη πρακτική εφαρμογής

Παρά την μακρά ιστορία της, ωστόσο, και το γεγονός ότι πλέον αναφέρεται στους ποινικούς κώδικες πολλών κρατών⁶, η επίκληση της αρχής της οικουμενικότητας ως βάσης για την άσκηση ποινικής δικαιοδοσίας από τα δικαστήρια ενός κράτους παραμένει ακόμα και σήμερα ιδιαίτερα αμφισβητούμενη. Στο ελληνικό δίκαιο, πάντως, η οικουμενική δικαιοδοσία υφίσταται και εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που ορίζει το άρθρο 8 του ΠΚ. Σε διεθνές επίπεδο, το πεδίο εφαρμογής της πάντως θα μπορούσε να συνοψισθεί ως εξής:

i. Πειρατεία *jure gentium*

Η πλέον αποδεκτή εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας συναντάται στην περίπτωση της πειρατείας κατά το διεθνές δίκαιο (πειρατεία *jure gentium*) η οποία

3. H. Donnedieu de Vabres, Le système de la répression universelle, 28 Revue de Droit International Privé (1922-23), σ. 533.

4. Hugo Grotius, De jure belli ac pacis, Βιβλίο 2, κεφ. 21, παρ. 3-6.

5. Βλ. στην ιστοσελίδα της Διεθνούς Αμνηστίας, //www.amnesty.org//Universal Jurisdiction: The Duty to enact and implement legislation - Chapter Two: The evolution of the practice of universal jurisdiction.

6. Ανωτέρω, υποσημείωση 5, Chapter Six: Types of legislation and country by country analysis.

θα πρέπει να διακρίνεται από την πειρατεία του εσωτερικού δικαίου. Η οικουμενική δικαιοδοσία επί της πειρατείας *jure gentium* αποτελεί εθνικό κανόνα, ως μία καθιερωμένη αρχή της διεθνούς κοινότητας που εφαρμόζεται ήδη από τον 16^ο αι. και ο οποίος σήμερα έχει αποκρυσταλλωθεί στις διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την Ανοιχτή Θάλασσα (Άρθρο 19) και της Σύμβασης Δικαίου της Θάλασσας του 1982 (Άρθρο 105 περί «Σύλληψης πλοίου ή αεροσκάφους»). Προβλέπει δε τη δυνατότητα κάθε κράτους να συλλαμβάνει τους πειρατές, οι οποίοι παραδοσιακά θεωρούνται εχθροί της διεθνούς κοινωνίας (*hostes humani generis*), ακόμη και στην ανοικτή θάλασσα, πέραν δηλαδή των ορίων της αρμοδιότητάς του. Όσον δε αφορά στον ορισμό του διεθνούς εγκλήματος της πειρατείας, διατυπώνεται πλέον στο Άρθρο 15 της Σύμβασης του 1958 για την Ανοιχτή Θάλασσα και στο 101 της Σύμβασης ΔΘ και θεωρείται ότι αποτελεί εθνικό δικαιο.

ii. Η περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων γενικά

Το 1935, ωστόσο, η ερευνητική ομάδα του Χάρβαρντ, στηριζόμενη σε μία ενδελεχή ανάλυση της πρακτικής των κρατών, υποστήριξε ότι η οικουμενική δικαιοδοσία εφαρμόζεται και σε άλλες περιπτώσεις εγκλημάτων που είναι *delicta juris gentium*, όπως το δουλεμπόριο, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και η παραχάραξη⁷. Η αναζήτηση ωστόσο των εφαρμογών της οικουμενικής δικαιοδοσίας πέραν της πειρατείας μοιάζει μάλλον με μία «Οδύσσεια», αφού περνά από τη Σκύλα της ελλιπούς και μάλλον σποραδικής πρακτικής των κρατών, τη Χάρυβδη των ατελείωτων και συχνά αντικρουόμενων θεωριών αλλά και τις Συμπληγάδες της περιστασιακής διεθνούς νομολογίας και των μεμονωμένων διατάξεων διεθνών συνθηκών. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι ενώ πολλοί μιλούν για την οικουμενική δικαιοδοσία, ελάχιστοι την ασκούν, ενώ πολλά από αυτά που λέγονται και γράφονται εκφράζουν μάλλον ένα *desideratum*, κάτι επιθυμητό δηλαδή, παρά καθιερωμένους δικαιοικούς κανόνες.

Τα τελευταία χρόνια πάντως υπάρχει μία τάση να εφαρμόζεται η οικουμενική δικαιοδοσία στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων, τα οποία ο Brownlie ορίζει ως άδικες πράξεις τόσο σοβαρές και ειδικές για το σύνολο της διεθνούς κοινότητας που σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει να μένουν ατιμώρητες. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην περίπτωση των εγκλημάτων πολέμου, των εγκλημάτων κατά της ειρήνης και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Στα ίδια πλαίσια, οι κανόνες που απαγορεύουν την τέλεση αυτών των εγκλημάτων θεωρούνται κανόνες αναγκαστικού δικαίου – *jus cogens* – που δημιουργούν υποχρεώσεις *erga omnes* σε όλα τα κράτη γι αυτό και στα εγκλήματα αυτά θα πρέπει λόγω της φύσης τους να

7. Harvard Research Draft Convention in International Law on Jurisdiction with respect to Crime, 29 AJIL (1935), Special Supplement, σ. 440-1, άρθρο 10.

εφαρμόζεται η οικουμενική δικαιοδοσία. Βέβαια υποστηρίζεται και η άποψη ότι η δυνατότητα όλων των κρατών να ασκούν δικαιοδοσία επί των αυτουργών των διεθνών εγκλημάτων δεν πηγάζει από το εσωτερικό τους δίκαιο και την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, αλλά από αυτή καθεαυτή την παράβαση κανόνων του διεθνούς δικαίου και μάλιστα χαρακτήρα *jus cogens*⁸.

Την θεωρία υπέρ της εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί των διεθνών εγκλημάτων φαίνεται να ακολουθεί η πρακτική του ΟΗΕ. Χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. 1366 απόφαση του ΣΑ της 30.8.2001, ενώ και στο Ειδικό Δικαστήριο για Σοβαρά Αδικήματα (που ιδρύθηκε το 2000 στο Αν. Τιμόρ από τη μεταβατική διοίκηση των ΗΕ) δόθηκε το δικαίωμα να ασκεί οικουμενική δικαιοδοσία επί των συγκεκριμένων εγκλημάτων⁹. Τέλος την άποψη αυτή έχει υιοθετήσει και το ICTY στην υπόθεση Tadić¹⁰.

iii. Η Υπόθεση του Εντάλματος Σύλληψης στο ΔΔ

Με το θέμα της εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας επρόκειτο να ασχοληθεί, αλλά τελικά δεν ασχολήθηκε, το ΔΔ στην *Υπόθεση του Εντάλματος Σύλληψης* (Λ.Δ. Κονγκό κ. Βελγίου). Η διαφορά μεταξύ των δύο κρατών δημιουργήθηκε όταν στις 11.4. 2000, βάσει του νόμου περί *Κατάστασης Σοβαρών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου*, ο οποίος αναγνώριζε οικουμενική δικαιοδοσία και μάλιστα *in absentia* των δικαστηρίων του Βελγίου, οι δικαστικές αρχές της χώρας εξέδωσαν διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά του ΥΠΕΞ του Κονγκό κ. Yerodia Ndombasi, με σκοπό να συλληφθεί σε οποιοδήποτε κράτος και μετά την έκδοσή του στο Βέλγιο, να δικαστεί εκεί για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Η Λ.Δ. του Κονγκό προσέφυγε λίγες ημέρες αργότερα ενώπιον του ΔΔ αμφισβητώντας αφενός την «εξω-εδαφική» δικαιοδοσία του Βελγίου και επικαλούμενη αφετέρου την παραβίαση από το Βέλγιο της αρχής της διπλωματικής ασυλίας του ΥΠΕΞ ενός κυρίαρχου Κράτους. Στην διαδικασία της Ουσίας, ωστόσο, το Κονγκό ζήτησε από το Δικαστήριο να ασχοληθεί μόνο με το ζήτημα της ασυλίας του κ. Ndombasi και όχι και με την δικαιοδοσία των αρχών του Βελγίου. Έτσι το ΔΔ, σύμφωνα με τον κανόνα *non ultra petita* δεν ασχολήθηκε με την οικουμενική δικαιοδοσία στην Απόφαση της 14^{ης} Φεβρουαρίου 2002. Με το θέμα αυτό όμως καταπιάστηκαν διάφοροι δικαστές στις ατομικές ή διστάμενες

8. I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, 5th ed., Oxford, p. 308-9.

9. UN Transitional Administration in East Timor Regulation 2000/15, [//www.un.org/peace/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf](http://www.un.org/peace/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf).

10. Prosecutor v. Tadić, case No IT-94-1-AR72, Decision on the Defense Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, §62 (2.10.1995), [//www.un.org/icty/ind-e.htm](http://www.un.org/icty/ind-e.htm).

τους γνώμες. Χαρακτηριστική και αξιοσημείωτη είναι η κοινή άποψη των δικαστών Higgins, Koijmans και Buergenthal, οι οποίοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας πέραν της πειρατείας δεν απαγορεύεται από το διεθνές εθιμικό δίκαιο, θα πρέπει ωστόσο να ασκείται υπό ορισμένες προϋποθέσεις¹¹.

iv. Εγκλήματα πολέμου

Όσον αφορά ειδικότερα στα εγκλήματα πολέμου θα πρέπει να σημειωθεί ότι, πράγματι, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου αναπτύχθηκε η εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί αυτών, καθώς η Επιτροπή των ΗΕ για τα Εγκλήματα Πολέμου αποδέχθηκε ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούσαν να δικάσουν τους εγκληματίες πολέμου, με βάση την οικουμενική δικαιοδοσία, με το επιχείρημα ότι τα εγκλήματα που διέπραξαν είναι διεθνή¹². Έτσι, κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια πραγματοποιήθηκε μία σειρά από δίκες στα συμμαχικά κράτη και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ εναντίον κατηγορουμένων για εγκλήματα πολέμου, οι οποίες στηρίχθηκαν στην αρχή της οικουμενικότητας¹³. Σε μερικές περιπτώσεις, μάλιστα, στρατοδικεία των ΗΠΑ καταδίκασαν αλλοδαπούς για εγκλήματα που είχαν διαπράξει στο εξωτερικό ακόμα και πριν την είσοδο της χώρας στον πόλεμο¹⁴. Την οικουμενική δικαιοδοσία εξάλλου, επικαλέστηκαν το Πρωτοδικείο της Ιερουσαλήμ και το Ανώτατο Δικαστήριο του Ισραήλ για να καταδικάσουν τον Αδόλφο Eichmann για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που διέπραξε εναντίον του εβραϊκού λαού. Ο νόμος του 1951, όμως, βάσει του οποίου δικάστηκε καθιέρωσε δικαιοδοσία με βάση μάλλον την αρχή της παθητικής ιθαγένειας και της προστατευτικότητας παρά αυτήν της οικουμενικότητας¹⁵. Όμοια είναι και η περίπτωση της αμερικανικής υπόθεσης *Demjanjuk v. Petrovsky*, η οποία αφορούσε στην έκδοση στο Ισραήλ κατηγορουμένου για εγκλήματα πολέμου¹⁶.

11. Case concerning the Arrest warrant of 11 April 2000, Απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2002 και ατομικές απόψεις του Προέδρου Guillaume, του δικαστή Rezek, των δικαστών Higgins, Koijmans και Buergenthal και διισταμένη άποψη της δικαστού ad hoc Van den Wyngaert: <http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket/iCOBE/iCOBEframe.htm/>. Σχολιασμός της απόφασης στο: Cassese A., When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes?, 13 EJIL (2002), σ. 853-875.

12. W.B. Cowless, βλ. ανωτέρω, υποσημείωση 2. Για την αποδοχή από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Εγκλήματα Πολέμου βλ. United Nations War Crimes Commission, 15 Law Reports of Trials of War Criminals (1949), σ. 26.

13. Βλ. μια από τις πιο διάσημες αποφάσεις του Στρατιωτικού Δικαστηρίου των ΗΠΑ στη Νυρεμβέργη, In re List (Hostages Case), Judgment, Case No. 47, 19 February 1948, 8 Law Reports of Trials of War Criminals.

14. Π.χ., United States κ. Remmele, 15 Law Reports of Trials of War Criminals, 44.

15. Attorney General of Israel v. Eichmann, 36 ILR σ. 5 και 277.

16. Demjanjuk v. Petrovsky case, Απόφαση της 31 Οκτωβρίου 1985 Εφετείου των ΗΠΑ, 79 ILR (1989), σ. 534.

Παραμένοντας στα εγκλήματα πολέμου, υποχρέωση άσκησης οικουμενικής δικαιοδοσίας καθιερώνουν και τα άρθρα 49, 50, 129 και 146 αντίστοιχα των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, οι οποίες έχουν επικυρωθεί από 192 κράτη και προβλέπουν την υποχρέωση των Μερών να διώκουν τις σοβαρές παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου που θεσπίζουν, ανεξαρτήτως του τόπου διάπραξης και της εθνικότητας του δράστη ή του θύματος, εισάγοντας την αρχή *aut judicare aut dedere*: τα μέρη έχουν δηλαδή τη δυνατότητα είτε να δικάσουν τους δράστες που βρίσκονται στο έδαφός τους ή να τους εκδώσουν σε άλλο κράτος. Βέβαια μόλις 55 κράτη έχουν θεσπίσει ως τώρα οικουμενική δικαιοδοσία επί (μερικών ή όλων) των σοβαρών παραβιάσεων των Συνθηκών της Γενεύης. Υπάρχει ωστόσο μία σειρά αποφάσεων εθνικών δικαστηρίων που εκδόθηκαν με βάση την οικουμενική δικαιοδοσία για εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν κυρίως στην π. Γιουγκοσλαβία αλλά και αλλού (υποθέσεις Djajić, Sokolović, Mahgoub, Habré κ.α.). Πάντως θα πρέπει να σημειωθεί η άρνηση των ΗΠΑ να εφαρμόσουν την οικουμενική δικαιοδοσία, κατά παράβαση των υποχρεώσεων τους από τις Συμβάσεις της Γενεύης¹⁷.

ν. Περιπτώσεις συμβατικής καθιέρωσης της αρχής της οικουμενικότητας επί διεθνών εγκλημάτων

Πέραν των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, υπάρχουν και άλλες διεθνείς συνθήκες που δεσμεύουν τα Μέρη τους στην εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί διαφόρων διεθνών εγκλημάτων. Αυτές είναι:

α) Η *Σύμβαση για την Καταστολή και την Τιμωρία του Εγκλήματος του Apartheid* του 1973, η οποία έχει επικυρωθεί από 101 κράτη (αν και τα τελευταία χρόνια έχει πέσει σε αχρησία).

β) Η *Σύμβαση του Τόκιο για την Αεροπειρατεία του 1963*, η *Σύμβαση της Χάγης για την Αεροπειρατεία του 1970* και η *Σύμβαση του Μόντρεαλ για την Πολιτική Αεροπορία του 1971* επιτρέπουν σιωπηρά την εφαρμογή και της αρχής της οικουμενικότητας ή μάλλον κατά τον ορισμό του Shaw την εφαρμογή μιας «ημι-οικουμενικής δικαιοδοσίας» (quasi-universal)¹⁸. Σημειωτέον ότι η αεροπειρατεία τείνει πλέον να θεωρείται διεθνές έγκλημα¹⁹, ενώ και η διεθνής τρομοκρατία αντιμετωπίζεται ως τέτοια και όπως έκρινε Περιφερειακό Δικαστήριο των ΗΠΑ στην Υπόθεση Flatow κ. Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν «υπόκειται σε οικουμενική δικαιοδοσία»²⁰.

17. Για λεπτομέρειες βλ. *Richard van Elst*, *Implementing Universal Jurisdiction over Grave Breaches of the Geneva Conventions*, 13 LJIL (2000), σ. 815.

18. *M.N. Shaw*, *Public International Law*, 5th ed. (2003), σ. 598.

19. *US v. Yunis* (1988), 88 ILR σ. 176, 181.

20. *Flatow v. Islamic Republic of Iran* (1998), 121 ILR, σ. 618.

γ) Τέλος, η Σύμβαση κατά της Απαγωγής Ομήρων του 1979 και η Σύμβαση για την Ασφάλεια του Προσωπικού των ΗΕ και του Συνεργαζόμενου Προσωπικού του 1994 περιέχουν το δικαίωμα των κρατών να διώκουν ή να εκδίδουν (*aut judicare aut dedere*) τους δράστες των εγκλημάτων που απαγορεύουν, όταν βρίσκονται στο έδαφός τους.

vi. Γενοκτονία

Επιστρέφοντας στην αναζήτηση εθιμικών κανόνων που να δεσμεύουν τα κράτη στην εφαρμογή της αρχής της οικουμενικότητας επί των διεθνών εγκλημάτων, θα πρέπει να αναφερθεί ότι και για το έγκλημα της γενοκτονίας υποστηρίζεται, τόσο από τη θεωρία²¹, όσο και από τις αποφάσεις του ICTY στην υπόθεση Tadić και του ICTR στην υπόθεση Ntuyahaga²², ότι υπόκειται στον κανόνα της οικουμενικής δικαιοδοσίας κατά το διεθνές εθιμικό δίκαιο.

vii. Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας

Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από την άλλη περιλαμβάνουν μία σειρά από διεθνή εγκλήματα, στα οποία συγκαταλέγονται το δουλεμπόριο, οι φυλετικές, εθνικές και άλλες διακρίσεις, η βίαιη μετατόπιση πληθυσμών, τα βασανιστήρια κ.α. και τα οποία μπορούν να διαπραχθούν και σε καιρό ειρήνης. Ορισμό των εγκλημάτων αυτών περιείχε το Καταστατικό του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης (άρθρο 18), ενώ πλέον ορίζονται και στο άρθρο 5 του Καταστατικού του ICTY, στο άρθρο 3 του Καταστατικού του ICTR και στο άρθρο 7 του Καταστατικού του ICC. Στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αναφέρεται μεταξύ άλλων και το Σχέδιο άρθρων για τα Εγκλήματα κατά της Ειρήνης και της Ασφάλειας της Ανθρωπότητας που υιοθέτησε η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου το 1996 και το οποίο αναγνωρίζει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να ασκούν οικουμενική δικαιοδοσία επί των εγκλημάτων που καταστέλλει (γενοκτονία, ένοπλη επίθεση, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά του προσωπικού των ΗΕ)²³.

viii. Βασανιστήρια

Το έγκλημα του βασανισμού ειδικότερα έχει απασχολήσει σημαντικά τη διεθνή κοινότητα, λόγω της σχετικής συστηματικής πρακτικής των δικτατορικών κυβερνήσεων κυρίως τις δεκαετίες 1970 και 1980, και, όπως ορίζεται στη Σύμβαση των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και κάθε Εγκληματικής, Απάνθρωπης ή

21. *Th. Meron*, International Criminalization of International Atrocities, 89 AJIL (1995), σ. 554, 569.

22. *Prosecutor v. Ntuyahaga*, Case No ICTR-90-40-T (18.3.1999), //www.icttr.org//.

23. Άρθρα 8 & 16-20 (και σχόλια) ILC Draft Articles of Crimes against the Peace and Security of Mankind, Yrbk ILC (1996), vol. II. Part 2.

Εξουτελιστικής Συμπεριφοράς²⁴, θεωρείται πλέον διεθνές έγκλημα χαρακτήρα *jus cogens*. Το ICTY μάλιστα στην Υπόθεση Furundzija κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η δυνατότητα των κρατών να ερευνούν, διώκουν, τιμωρούν ή να εκδίδουν κατηγορούμενους για βασανιστήρια που βρίσκονται στο έδαφός τους είναι απόρροια του *jus cogens* χαρακτήρα που η διεθνής κοινότητα έχει αποδώσει στην απαγόρευση διάπραξης του εγκλήματος αυτού²⁵. Την άποψη αυτή, ωστόσο, δεν συμμερίστηκε η Βουλή των Λόρδων στην Υπόθεση Πινοσέτ²⁶, αφού η πλειοψηφία αρνήθηκε να δεχθεί την ύπαρξη εθμικού κανόνα που να υποχρεώνει τα Κράτη να ασκούν οικουμενική δικαιοδοσία επί του διεθνούς εγκλήματος του βασανισμού. Αντίθετα, κρίθηκε ότι η Μεγάλη Βρετανία θα μπορούσε να ασκήσει δικαιοδοσία μόνο στα πλαίσια της Σύμβασης του 1984 για τα Βασανιστήρια. Υπήρξαν, ωστόσο, και οι αντίθετες (αν και κάπως αμφίσημες) απόψεις των Λόρδων Browne - Wilkinson και Millett.

ix. Αντίλογος - η περιορισμένη νομοθετική πρωτοβουλία των κρατών

Παρά τα ανωτέρω εκτεθέντα, τα κράτη παραμένουν ιδιαίτερος επιφυλακτικά στην θέσπιση νομοθεσίας που να επιτρέπει την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί των διεθνών εγκλημάτων, ενώ σε όσες περιπτώσεις θεσπίζουν τέτοια νομοθεσία, το πράττουν περισσότερο στα πλαίσια συμβατικών τους δεσμεύσεων και όχι κατ' εφαρμογή κάποιου εθμικού κανόνα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του βελγικού νόμου του 1999 (που αναφέρθηκε στην υπόθεση του Εντάλματος Σύλληψης) ο οποίος αρχικά καθιέρωνε οικουμενική δικαιοδοσία και μάλιστα *in absentia*²⁷ (χωρίς δηλαδή να απαιτείται η παρουσία του κατηγορούμενου στο έδαφος της χώρας) επί σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Μετά όμως από διεθνείς πιέσεις, ο νόμος αναθεωρήθηκε

24. UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment, 10 Δεκεμβρίου 1984, το κείμενό της στα αγγλικά βρίσκεται στο 23 ILM (1984), σ. 1027, όπως τροποποιήθηκε στο 24 ILM (1985), σελ 535.

25. Prosecutor v. Anto Furundzija, ICTY, 10.12.1998, 38 ILM (1999), σελ 346, §156.

26. Regina v. Bow street Stipendiary Magistrate and others, ex parte Pinochet Ugarte (No 3), 119 ILR, σ. 135. Βλ. ανάλυση της cause célèbre υπόθεσης Πινοσέτ (ιστορικό, αποφάσεις, απόψεις Λόρδων) στο A. Bianchi, Immunity versus Human Rights, The Pinochet Case, 10 EJIL (1999), σ. 237-277.

27. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στην οικουμενική δικαιοδοσία που εφαρμόζεται παρουσία του κατηγορούμενου στο έδαφος του κράτους και στην οικουμενική δικαιοδοσία *in absentia*, είναι αρκετά συνήθης στη θεωρία, διατυπώθηκε δε και σε απόψεις των δικαστών στην Υπόθεση του Εντάλματος Σύλληψης. Υποστηρίζεται ότι η πρώτη, η οποία συναντάται στις περιπτώσεις συμβατικών κανόνων, αλλά και σε αυτές των διεθνών εγκλημάτων, αποτελεί μάλλον μια «εδαφική δικαιοδοσία σε πρόσωπα για πράξεις που τέλεσαν στο εξωτερικό» ή ένα είδος «ημι-οικουμενικής δικαιοδοσίας», κατά τον Shaw, ενώ η γνήσια μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι η δεύτερη, η οποία υπάρχει π.χ. στην περίπτωση της πειρατείας (όπου οι δράστες μπορούν να συλληφθούν και εκτός των ορίων αρμοδιότητας ενός κράτους).

δης το 2003 και πλέον δεν προβλέπει καν την εφαρμογή της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας²⁸.

Γ. Κατακλείδα

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή τη στιγμή ένα από τα μεγαλύτερα στοιχεία του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου είναι η άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας επί των διεθνών εγκλημάτων. Η φύση τους ως αδικών πράξεων ειδικούς χαρακτήρα που προσβάλλουν συλλήβδην την παγκόσμια έννομη τάξη και συγκεκριμένα αξίες που συμμερίζεται όλη η ανθρωπότητα, επιβάλλει ιδιαίτερη αξιολόγηση και βέβαια την κινητοποίηση του συνόλου της διεθνούς κοινότητας. Γι αυτό και υποστηρίζεται ότι με το να φέρνουν ενώπιόν τους, τους δράστες των πράξεων αυτών, τα εθνικά δικαστήρια και οι εισαγγελείς οιοδήποτε κράτους δρουν εκ μέρους και στο όνομα της παγκόσμιας έννομης τάξης. Η *raison d'être*, άλλωστε, η δικαιολογητική βάση δηλαδή, της εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί των διεθνών εγκλημάτων, είναι η επιθυμία να μην υπάρχει κανένα ασφαλές καταφύγιο και να μη μένουν ατιμώρητοι όσοι τολμούν να τα τελέσουν. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει δε το γεγονός ότι τα πρόσωπα αυτά συμβαίνει ενίοτε να κατείχαν ή και να διατηρούν ακόμη υψηλά πολιτικά αξιώματα. Χαρακτηριστικά τα προηγούμενα του Πινοσέτ, αλλά και του Hissène Habré (πρώην δικτάτορα του Τσαντ, ο οποίος διώχθηκε από τις αρχές της Σενεγάλης, της χώρας όπου είχε καταφύγει) που κίνησαν το διεθνές ενδιαφέρον και αναστάτωσαν ακόμα και εκλεγμένους κυβερνήτες νυν και πρώην²⁹. Παρά την θερμή ωστόσο της διεθνούς θεωρίας, η πρακτική των κρατών παραμένει διστακτική, κυρίως λόγω των πολιτικών ζητημάτων που εμπλέκονται και των συμφερόντων των «μεγάλων δυνάμεων» που διακυβεύονται. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, καθώς τα πολιτικά ζητήματα δεν μπορούν να επιλύονται στα δικαστήρια – εσωτερικά ή διεθνή – θα πρέπει να προσέξουμε η επιθυμία για παγκόσμια επικράτηση της δικαιοσύνης να μη μετατραπεί σε επιλεκτική δίωξη από τους ισχυρούς «μη συμπαθούντων» και προπαντός να μην εκφυλιστεί σε κάποιο είδος «δικαστικής τυραννίας»³⁰.

28. Loi relative à la repression des infractions graves du droit internationale humanitaire, βλ. το νόμο στη μορφή που είχε πριν τις τροποποιήσεις του 2003 στο 38 ILM (1999), σ. 18.

29. Χαρακτηριστική η περίπτωση της Μάργκαρετ Θάτσερ, πρώην πρωθυπουργού της Βρετανίας, η οποία συνεπεία του «Συνδρόμου Πινοσέτ» απέφυγε να ταξιδέψει στο εξωτερικό φοβούμενη δίωξη της για τον πόλεμο στα νησιά Falklands, αλλά και για την πολιτική της στο θέμα της Β. Ιρλανδίας, βλ. B. Crossette, Dictators Face the Pinochet Syndrome, New York Times, 22 Αυγούστου 1999, σ. WK3 και P. Wintour, Thatcher fears war crimes arrest, The Observer, 27 Ιουνίου 1999, σ. 14.

30. H. Kissinger, The Pitfalls of Universal Jurisdiction, Foreign Affairs, July/August 2001, σ. 86-96.